

IRODALOM:

1. Földvári: A Dunántúli Középhegység eocénelőtti karsztja. (Földtani Közlöny LXIII. 1933.) — 2. Fox: The Bauxite and Aluminous Laterite occurrences of India. (Mem. of the Geological Survey of India vol. XLIX. 1923.) — 3. Gedeon: Adatok a sümegi bauxitelforduláshoz. (Földt. Közl. LXIII. 1933.) — 4. György A.: Bauxitlep Halimbán és környékén Veszprém vármegyében. (Bányászati és Kohászati Lapok LVI. 1923.) — 5. Kormos: Hydrargillit és kénes bauxit Isztriában. (Bányászati és Kohászati Lapok 1930.) — 6. Ansheles: A microscopic investigation of the clays, sands and bauxits of the gouvernement o Cherepovetz. (Bull. du com. géol. XLVI. 1927.) — 7. Vadasz: Ásványkiválások a talabányai barnaköszénképződésben. (Matematikai és Természettudományi Értesítő LX. 1941.) 8. Gedeon: A pizolitos bauxitok keletkezése. (Földtani Közlöny LXI. 1931.)

III. RÖVID KÖZLEMÉNYEK.

KÉT ÚJ ÁSVÁNYELŐFORDULÁS MAGYARORSZÁGON
ÉS KALCIT KISBÁNYÁRÓL.

Irta: Zsivny Viktor dr.*

1. Greenockit Felsőbányáról.

A Magyar Nemzeti Múzeum volt Ásvány-Őslénytára néhány évvel ezelőtt (1935-ben) felsőbányai antimonitstufát szerzett (leltári száma: w 303), mely a rajta levő sárga, a Radde-féle internacionális színskála 7p tagjához közel álló színű bevonattal tűnt fel. Ez utóbbinak közelebbi vizsgálata igazolta a feltevést, hogy színét kadmiumsulfid, a greenockit okozza.

A szóbanlevő anyag az antimonitoszlopok terminális részén vastagabb és így élénk sárga színű rétegben jelenik meg, míg a prizmalapokon csak lehelletnyi bevonatot képez s azoknak piszkos zöld színt kölcsönöz.

Az élénksárga színű bevonat meleg híg sósavban színtelen pelyhecskék visszamaradása mellett legnagyobbbrészt feloldódik; oldatában kénhidrogéngáz sárga színű csapadékot létesít; ez utóbbi meleg híg sósavban jól oldódik. A sósavas oldat bepárlási maradékát tárgylemezen telített RbCl — oldattal lecsöppentve erős fénytörésű romboéderek, a Rb₄CdCl₆ kristályai létesülnek. A sárga bevonat a hepar-reakciót is adta. E megfigyelések szerint a bevonat greenockitot tartalmaz.

A stufán megjelenő legfiatalabb képződmény gipsz, melynek szép kristálycsoportja a greenockitos antimonitra nőtt.

Greenockitot hazánkból az irodalom Vaskőről és Újsinkáról (Fogarasm.) említ. Tschermak szerint¹ Vaskőn a Terézia-bányában vaskos grá-

*) Előadta „Két magyarországi új ásványelőfordulás bemutatása” címmel a Magyarhoni Földt. Társ. 1942. máj. 6-i szakülésén.

¹ G. Tschermak, Min. Mitt. ges. v. G. Tschermak, 1873, 288; ismeretése Molnár Károly-tól, Földt. Közl., 1874, 4, 234.

nát hasadékaiban bevonatként megjelenő citromsárga por alkatrészeként fordult elő.² Újsinkán (Pojana Moruluj)³ sphaleriten, továbbá kovásodott és galenitet behintve tartalmazó csillámpala-repedéseiben figyelték meg.⁴ Érdekes a kadmium jelenléte a rákosbányai rhodochrositban, melyben a CdO 0'96 %-ot tesz ki.⁵ A grenockittal Felsőbánya ásványainak száma egy-egy ismét szaporodott.

2. Fluorit Kisbányáról.

A fluorit, melyet a szatmár—szolnok-dobokamegyei bányavidékről Kapnikbányáról és Erzsébetbányáról mint járulékos telérésványt pompás stufákban már ismerünk, újabban Kisbányán (Herzsabányán) is előkerült.⁶

A kisbányai fluoritnak 3 mm-t el nem érő, halvány ibolyaszínű és 1 mm-nél kisebb, sokszor parányi, víztiszta, kockaalakú kristálykái kvarc-kristályokra nőttek. Hexaéderein ritkán az oktaéder lapjai is megjelennek, de kizárólag csak az ibolyás színű nagyobb kristályokon.

Kísérő ásványok a kvarcon kívül: pyrit, csaknem feketének látszó sphalerit, melyek egymással néha összenőttek, egy többé-kevésbé laza, igen halvány kékeszöld színű tömeggé csoportosult, 0'002—0'015 mm szélességű és 0'03 mm hosszúságot is elérő részecskékből álló, tömény sósavval kovasav kiválása közben elbontható chlorit-ásvány (víztartalmú Fe-Al-szilikát kevés Mg-mal, Mn-nal és Li-mal)⁷ és kalcit.

3. Kalcit Kisbányáról.

A fentemlített kalcit kb. 1'5 mm — 2'5 cm átmérőjű, kissé tejszerűen závaros, áttetsző kristályain az $e\{01\bar{1}2\}$, egy a többszörös reflexek miatt pontosan nem mérhető forma (igen meredek romboéder $[+hR\{h0h1\}]$ vagy

² E sárga por szerinte „nem homogén s így több ásvány keveréke lehet”. A M. N. Múzeum gyűjteményében a Radde-féle internacionális színskála 7 p, 7 q és 7 r ill. 5 r tagjaihoz közel álló, jóval élénkebb ill. melegebb-sötétebb árnyalatú (chrómsárga ill. narancssárga) vaskői greenockit-példányok is vannak.

³ Hintze, Handb., I, 1, 602.

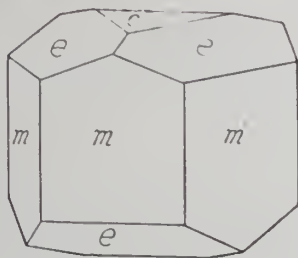
⁴ Sandberger F., N. Jahrb. f. Min., Geol. und Paläont., 1886, I, 251.

⁵ Zsivny V., Földtani Közlöny, Budapest, 1928, 57 (1927-re), 199—200.

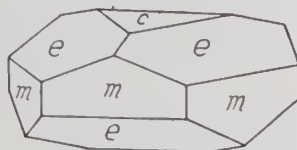
⁶ Az első stufa (lelt. száma: y 75), melyen ez ásványt észlelhettem, dr. Szrubian Dezső m. kir. államrendőrségi detektívőnök úr, lelkes ásványgyűjtő ajándékképpen 1942 áprilisában került a M. Nemz. Múzeum ásványgyűjteményébe. *Előadás utáni utólagos megjegyzés:* Két további stufát (lelt. sz.: y 156, y 157), melyeket ugyanazon év júniusában Herzsabányán gyűjtöttem, Ádámcsik Gyula főmérnök úr engedett át. Nevezett uraknak, valamint dr. Ötvös Dániel okl. vegyész-mérnök úrnak, a „Hüngária” műtrágya-, kénsav- és vegyipar R. T. nagybányai üzemigazgatójának e helyen is hálás köszönetemet fejezem ki az említett daraboknak a M. N. Múzeum számára való átengedéséért, illetőleg a gyűjtésben való hathatós támogatásért.

⁷ A 0'02 g anyaggal végzett kvalitatív elemzésnél a „pro analysi” kémszerek Ca, K és Na-tartalma miatt e kationok esetleg jelenlevő igen kicsiny mennyisége (mikrochemiai módszerekkel) nem volt szabatosan megállapítható.

—hR {0h \bar{h} 1}?, vagy m {10 $\bar{1}$ 0} és kisebb-nagyobb lappal a c {0001} jelennek meg; utóbbi el is maradhat.⁸



1 kép.



2. kép.

A formák megállapítására a következő szögértékek szolgáltak:

		talált	
		határérték	k. é.
(01 $\bar{1}$ 2) : ($\bar{1}$ 012)	=	45° 9'—45° 11'	45° 10'
+hR (0h \bar{h} 1) : (0112) oder	}	=	63° 36'—64° 7' 63° 52'
(01 $\bar{1}$ 0) : " "			
-hR (0h \bar{h} 1) : ..			
		berechn. ⁸	Diff.
(01 $\bar{1}$ 2) : ($\bar{1}$ 012)	=	45° 3'	+ 7'
(0.70.70. $\bar{1}$) : (0112)	=	64° 34' $\frac{1}{2}$ '	-42'
(01 $\bar{1}$ 0) : " "	=	63° 45'	+ 7'
(0.70.70.1) : " "	=	62° 55'	+57'

Ámbár a kérdéses forma lapjai mindég erősen csillognak, mégis mivel különböző hajlású, hypoparallel lapelemekből állanak, igen rossz, nevezetesen erősen szórt reflexeket adnak. Utóbbiak, valószínűleg az előbb említett körülménynél fogva nem esnek szigorúan egy zónába, az e-hez mért hajlás (63° 52') azonban mégis inkább amellet szól, hogy valószínűleg nem romboéderrel, hanem {10 $\bar{1}$ 0}-val van dolgunk.

{0112} lapjai igen finoman vonalkáztak és a tárgyalt forma lapjainál kevésbé fényesek; {0001} lapjai általában homályosak és nem mérhetők.

Az oldallapok kifejlődése szerint a kristályok köpcös oszlopszerűek (1. kép), vagy inkább a romboédes termet felé hajolnak (2. kép). Az ábrákon feltüntetett szélső típusok közti átmenetek is megfigyelhetők.¹⁰

A kalcit a fluoritnál fiatalabb képződmény.

⁸ A {01 $\bar{1}$ 2} lapjai és a kérdéses forma megfelelő lapjai által képezett, a kristálytani melléktengelyek síkjával párhuzamos kombinációs élek végpontjából kiinduló (a kérdéses formához tartozó) oldalélekről sem volt szabad szemmel egyértelműleg megállapítható, hogy divergensnek, konvergensek, avagy párhuzamosak-e, illetőleg azt, hogy pozitív, vagy negatív romboéderhez, avagy az I. fajta prizmaéhoz tartoznak-e.

⁹ A prizmaéhoz vonatkozó szögadat mellett összehasonlításul a +70 R, ill. -70 R-re vonatkozót is feltüntettem.

¹⁰ Az ábrákban az oldallapokat prizmalapokként tüntettem fel.